

Üniversite Öğrencileri Arasında Dijital Şiddete Maruz Kalma Yaygınlığı ve Mücadele Yöntemlerinin Bilinirliği

Özen Baş¹

Perrin Ögün Emre²

Özet

Çevrim dışı şiddet kadar çevrim içi şiddet de uluslararası literatürde araştırma sorunsalı olmuş bir kavramdır. Özellikle dijital platformları yoğun kullanan kesim olan üniversite öğrencilerinin dijital şiddete maruz kalma yaygınlığının nitelendirilmesi ve mücadele yöntemlerine karşı okuryazarlık yaygınlığının niceliksel olarak ölçülmesi kamusal bir fayda içermekle birlikte ilgili paydaşların eylem planı gerçekleştirmesinde güncel veri sağlamaktadır. Yapılan çalışma ve araştırmalar dijital şiddete maruz kalmaya odaklanırken bu araştırmada dijital şiddet tecrübelerinin yanı sıra korunma ve mücadele etme yöntemleri üzerine gençlerin farkındalığını ve kullanım tutumlarını inceleyerek alan yazının eksikliğini gidermeyi amaçlar. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bir vakıf üniversitesi öğrencilerinin (18-23 yaş) dijital şiddete maruz kalma yaygınlığı ve mücadele yöntemlerinin dijital şiddet deneyimlerini kategorileştirmek ve mücadele yöntemleri hakkındaki okuryazarlığı ölçmektir. 111 Kadir Has Üniversitesi lisans öğrencisi ile kolayda örnekleme yöntemi ile yapılan çevrim içi anket çalışmasında, öğrencilerin dijital şiddete ne sıklıkta maruz kaldıkları, nasıl etkilendikleri, çevrim içi ve çevrim dışı mücadele ve korunma yöntemleri araştırılmıştır. Bulgular, dijital şiddete maruz kalmanın üniversite öğrencisi örnekleminizde yaygın olmadığı, cinsiyet ve diğer sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmadığı, ve çevrim içi güvenlik ve mücadele yöntemlerinin bilinirliğinin yaygın olduğunu göstermektedir.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Kadir Has Üniversitesi, ozen.bas@khas.edu.tr, 0000-0002-8895-9704

2 Dr. Öğretim Üyesi, Kadir Has Üniversitesi, perrinogun@gmail.com, 0000-0003-1584-7012

1.1 Dijital Şiddet Tanım ve Türleri

Dijital şiddet, çevrimiçi şiddet, siber şiddet, sanal şiddet gibi isimlendirilmelerin yarattığı karmaşa, kavramların tanımlarında çeşitliliğe sebep olmaktadır. Uluslararası kamu kuruluşlarının (EIGE, UNFPA, ICRW gibi) kapsamlı tanımları göz önünde tutulduğunda Birleşmiş Milletler Kadın Birimi 2022 yılında yeni bir tanım oluşturmak için uzmanları bir araya getiren bir çalıştay sonunda ortak bir tanım belirler. “Teknoloji destekli şiddet” başlığını benimseyen uzman grubu, Bilgi ve İletişim teknolojilerinin veya diğer dijital araçların kullanımıyla gerçekleştirilen, desteklenen, ağırlaştırılan veya güçlendirilen, fiziksel, cinsel, psikolojik, toplumsal, siyasi veya ekonomik zarar veya diğer hak ve özgürlüklerin ihlali ile sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan herhangi bir eylem olarak tanımladı (UN Women, 10-13 Ekim 2022).

Çocuk haklarını ve kızlar için eşitliği geliştiren bağımsız bir kalkınma ve insani yardım kuruluşu olan Plan International’ın (2020) 14.000 kız çocuğuyla 31 ülkede yaptığı araştırma sosyal medyaya çok genç yaşlarda maruz kaldığı tespit etmektedir. 15 yaşa işaret eden çalışmada diğer kaynaklar çocuklar 8 yaşından itibaren çevrimiçi olduğunu ortaya koymaktadır (UNFPA, 2021). World Wide Web Vakfı’nın araştırmasına göre, genç kadınların ve kızların yüzde 52’sinin çevrimiçi istismara maruz kaldığını ve bu oranın %68’inin sosyal medyada platformlarında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Economist’in (2021) kadınların en yüksek İnternet penetrasyonu oranlarına sahip 51 ülkede yaptığı çalışmada kadınların %38’i kişisel olarak çevrimiçi şiddete maruz kaldığını, %63’ü çevrimiçi şiddet deneyimi yaşayan birini tanıdığını, %85’inin ise başka bir kadına çevrimiçi şiddet uygulandığına tanık olduğunu ifade etmektedir (UN Women, ty.). Pew Araştırma Merkezi’nin Eylül 2021 ayında ABD’li yetişkinlerle yaptığı bir anket sonucuna göre Amerikalıların yüzde 41’inin, ölçülen altı temel şiddet türünden en az birine kişisel olarak maruz kaldığı, çevrimiçi taciz yaşadığını ortaya koymaktadır (Vogels, 2021).

Bildirilen en yaygın şiddet biçimleri arasında yanlış bilgilendirme ve iftira (%67), siber taciz (%66), nefret söylemi (%65), başka kimliğe bürünme (%63), bilgisayar korsanlığı ve ısrarlı takip (%63), suni kamuoyu oluşturma (zarar verici içeriğin platformlar arasında eşzamanlı olarak paylaşılmasına yönelik koordineli bir çaba %58), video ve görüntüye dayalı taciz (%57), kişisel bilgileri paylaşma (%55), şiddet içeren tehditler (%52) ve istenmeyen görüntülerin alınması veya cinsel içerikli, mahrem içeriklerin ifşa edilmesi (%43) yer almaktadır (Vogels, 2021).

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği ve KONDA'nın beraber yürüttüğü "Türkiye'de Dijital Şiddet Araştırması"nın sonuçlarına göre Türkiye'de her beş kişiden biri dijital şiddete uğramaktadır. 15-17 yaşlarında gençlerin fiziksel görünümleri ve yaşları nedeniyle dijital şiddete maruz kaldığının raporlandığı araştırmada 18-32 yaş arası gençlerin ise cinsiyeti, siyasi görüşleri ve fiziksel görünümleri nedeniyle dijital şiddete uğradıkları ifade edilmektedir. Cinsiyet açısından dijital şiddete maruz bırakılma oranlarında bir farklılık olmasa da maruz kaldıkları şiddet türleri açısından farklılaşmaktadır. Araştırma ayrıca kadınların %51'inin dijital ortamlarda yazılı, sesli veya görüntülü taciz mesajları aldığını, %46'sının ısrarlı takibe uğradığını saptamaktadır. Toplumun karşılaştığı dijital şiddetin türleri incelendiğinde, çoğunluğun hakaret, küfür ve tehdide, taciz mesajlarına ve ısrarlı takibe maruz kaldığı saptanmıştır (Şener ve Abınık, 2021).

Birçok kamu kuruluşu, dijital şiddete erkeklerden çok kadınların maruz kaldığını ve kadınlar üzerinde zararlı etkilere neden olmasından dolayı, çevrim içi şiddete toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Dijital şiddetin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkisi genellikle damgalanmayı, itibarın zarar görmesini, üretkenliğin azalmasını, zihinsel sağlık ve psikolojik refah üzerindeki olumsuz etkileri, çevrimiçi ve çevrimdışı izolasyonu vb. içerir. Bu durum kadınların ve kızların işyerlerine, okullara ve liderlik pozisyonlarına katılımının azalmasına da neden olduğunu meslek örgütlerine mensup kadınlar üzerinde yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (UNFPA, Kasım 2021). Dijital şiddetin zararlı etkilerine değinilen bir başka araştırmada dijital ortamın kadınların aleyhine bir kontrol ve denetim zemini oluşturduğu ve failin her yere erişebilir olduğu düşüncesi ve mağdurun faile her daim yakalanacağı hissinin canlı tutulduğuna işaret etmektedir. İsrarlı takibin psikolojik ve fiziksel sağlığa yönelik olumsuz etkileri de mercek altına alınmıştır (Basar ve Sakallı, 2021). Bu gözetim ortamında kadınların kendilerini güvende hissetmedikleri her an mahremiyetlerinin ifşa edileceği korkusuna sahip oldukları bu nedenle dijital ortamda kendilerine sınırlamalar getirdikleri, oto-sansür uyguladıkları, hesaplarını askıya alarak "yok olmayı" tercih ettikleri saptanmıştır. (Woodlock, Bentley vd., 2020; Flying, 2022; Akdemir, 2022). Şiddete maruz kalan kadınlar faili engelleme, çevrimdışı olma ya da tepkisiz kalma gibi kaçınma/saklanma davranışlarına başvurmayı tercih ederler (Özgür ve Özkul, 2023). Barındık'ın (2021) araştırmasında, engelleme, mesajları silme, sosyal medya hesaplarını gizleme ve kişileri sosyal medya araçları üzerinden şikâyet etme başvurulan etken yöntemler olarak saptanmıştır. Üniversite öğrencileriyle yapılan farklı bir araştırmada, dijital şiddete uğradığında öğrencilerin önemli bir kısmının bilgilerini gizleme ve

uygulamayı kaldırmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017).

Çevrim dışı şiddet kadar çevrim içi şiddet de uluslararası literatürde araştırma sorunsalı olmuş bir kavramdır. Özellikle dijital platformları yoğun kullanan kesim olan üniversite öğrencilerinin dijital şiddete maruz kalma yaygınlığının nitelendirilmesi ve mücadele yöntemlerine karşı okuryazarlık yaygınlığının niceliksel olarak ölçülmesi kamusal bir fayda içermekle birlikte ilgili paydaşların (üniversite, sivil toplum örgütleri, sosyal medya kuruluşları, Yüksek Öğretim Kurulu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi) eylem planı gerçekleştirmesinde güncel veri sağlamaktadır. Yapılan çalışma ve araştırmalar dijital şiddete maruz kalmaya odaklanırken bu araştırma dijital şiddetten korunma ve mücadele etme yöntemleri üzerine gençlerin farkındalığını ve kullanım tutumlarını içeren soruları ile farklılaştırmaktadır. Bu veriler ışığında toplumsal bir sorun olan şiddetin çevrim içi versiyonuna karşı alınabilecek önlemler, araçlar ve merciler konusunda gençlere farkındalık içeren rapor, eğitim kitleri hazırlanmasına aracı olmayı hedefler. Üniversitenin hedef kitlesi gençler için toplumsal bir faydaya aracı olması varlık amacı ve felsefesi ile bütünleşmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Ulusal Eylem Planı Raporunda dijitalleşmenin etkisiyle birlikte kadınların ve kız çocuklarının giderek artan oranlarda siber tacize/takibe maruz kaldıklarını ifade etmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2021). Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen “Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Siber Şiddet” başlıklı araştırma sonuçlarına göre, 15 yaşından sonra her 10 kadından 1’inin siber şiddetin herhangi bir çeşidini yaşadığı tahmin edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre geliştirilen eylem stratejilerinden biri eğitim aracılığıyla geliştirilecek farkındalığa işaret etmektedir. “Eğitimin tüm kademelerine şiddete sıfır tolerans anlayışı yerleştirilecektir” yaklaşımı ile eğitim alanındaki eylem planlarında medyaokuryazarlığının geliştirilmesi, medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ve ders kitabında “medyada kadına yönelik şiddet”, “sosyal medyada siber şiddet” gibi konulara ilişkin gözlem ve uygulamaya dayalı farkındalık çalışmalarının artırılması gündeme alınmıştır. Üniversite öğrencilerinin şiddet hakkında bilgi düzeyinin ve şiddete karşı tutumunun ölçülmesi amacıyla araştırma gerçekleştirilmesi ve sonuçların genç ve eğitimli nüfusa yönelik yürütülecek politikalara da temel oluşturması hesaplanmaktadır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025 raporunda yer alan stratejiler başlığı altında “kadın dostu kampüslerin yaygınlaştırılması,” iletişim fakültesi öğrencilerine “medyada kadına yönelik şiddetle mücadele” konusunda atölye, seminer, toplantı vb. çalışmalar gerçekleştirilmesine kadar bir çok faaliyet planlanmıştır. (Aile ve

Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2021, ss. 165-168). Yürütülen anketin üniversiteli gençleri ele alması hem ulusal hem uluslararası araştırma, raporlarda altı çizildiği gibi gençlerin bulunduğu eğitim kurumlarında geliştirilecek farkındalık çalışmaları ve eylem planlarının önemi ile örtüşmektedir.

Ulusal ve uluslararası kamu kuruluşlarının raporlarına bakıldığında dikkat çeken bir diğer ortak unsur, kadına yönelik şiddet farkındalığının geliştirilmesinde erkeklerin de dahil edilmesidir. Küçük yaşlardan itibaren erkek çocukların kullandıkları dilden davranışlarına kadar toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eğitim ve farkındalık çalışmalarının desteklenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler'in verilerine göre kadınların %35'inin eşlerinin, sevgililerinin veya tanıdıklarının fiziksel ve psikolojik şiddetine maruz kaldığını göstermektedir (United Nations, 2018). Bu nedenle bu çalışma kadın öğrencilerle birlikte erkek öğrencileri de dahil ederek siber ortamdaki şiddetin hem cinsiyetler ötesi boyutuna dikkat çekmek hem de erkek öğrencilere yönelik bir farkındalık kazandırmayı hedeflemektedir.

1.2 Dijital Şiddetle Mücadele Yöntemleri

TBİD ve Konda'nın araştırmasına göre dijital şiddetle başa çıkmak için en sık başvurulan yöntemler ise bloklamak/engellemek (%65) ve uygulama içinde şikayet etmektir (%39). Dijital şiddetle mücadele ile dijital güvenlik önerileri ve dijital medya okuryazarlığının önemi hem alanyazında hem de ulusal/uluslararası kurumların raporlarında açıkça ifade edilmektedir.

Dijital şiddetle mücadelede kişisel güvenlik mekanizmalarından öte makro boyutta önlemler almak için devletlerin ve teknoloji şirketlerinin strateji ve eylem planlarını oluşturması elzemdir. Devletin BİT ve çevrimiçi alanları kullanan kadınlar ve kız çocuklarının güvenliğini nasıl sağlanacağı konusunda eğitim programlarını devreye sokması, mevzuatın, sosyal politikaların ve eğitimlerin, insan haklarına ve toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açıları ile tasarlanması, şiddet sonrası oluşabilecek tramvaları önlemek için şiddete maruz kalmış kadınlar için psikososyal destek programlarına ücretsiz ve ulaşılabilir olmasında etki rol üstlenmelidir (UN Women, Ekim 2020). Teknoloji şirketlerinin demokratik ve toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan yaklaşım geliştirmesi, şikayet kanallarının sıkı takibi ve yapay zeka aracılığıyla her dilde gerçekleştirilecek şiddetin tanımlanabiliyor oluşu ve ülke ve potansiyel paydaşlarla işbirliğine girip dijital şiddeti önleyecek ve karşılık verecek uygulamaları ve araçları geliştirmeleri, dijital okuryazarlık becerilerinin güçlendirilmesi ve çevrimiçi güvenlik protokollerini iyileştirmesinden sorumludur. Ayrıca teknoloji destekli toplumsal cinsiyet temelli şiddet önlemede, ayrımcı, taciz edici veya şiddet içeren içerik veya

topluluk standartlarını ihlal eden içeriği raporlamak ve kaldırmak için ilgili sosyal medya ve çevrimiçi sektör politikalarını kullanma konusunda rehberlik almasını sağlamayı içerir. Şiddet mağdurlarına müdahale etmek için teknoloji hizmetlerinin kapasitesinin geliştirilmesi, dijital okuryazarlık ile teknoloji güvenliği ve emniyeti konusunda eğitime yapılan vurgu bu anket çalışmamızın amacını karşılamaktadır. Sosyal medya kullanım oranlarının en yoğun olduğu yaş aralığında, sözkonusu dijital şiddete maruz kalma potansiyeli artmaktadır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu nedenle üniversite gençlerinin dijital şiddete maruz kalma yaygınlığının güncel ölçümü toplumsal anlamda önem taşımaktadır. Araştırmanız, gençlerin dijital şiddete maruz kalma deneyimlerinin niteliğini ortaya koymayı, dijital şiddete karşı korunma ve mücadele yöntemlerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Kadir Has Üniversitesi Lisans öğrencileri hedef kitlemize ulaşmada etkili bir örneklemdir. Varolan çalışmalardan farklı olarak bu araştırma, dijital şiddetle mücadele yöntemlerinin (internet ve sosyal medya güvenlik araçları, şikayet butonları, çevrimdışı yöntemler) farkındalığı ve kullanım oranlarına da odaklanarak, cinsiyet ayrımı yapmadan, gençlerin dijital şiddet okuryazarlıklarının ölçülmesini hedeflemektedir.

Hangi sosyal medya platformlarından gençlerin hangi tür şiddete maruz kaldıklarını teknolojik deterministik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Mecralarda yaşanan dijital şiddete karşı alınabilecek önlemlere yönelik okuryazarlıklarının olup olmadığını ölçmek için kullanılan mecrayı tanımlamak araştırma izin elzemdir.

Üniversite okuyan tüm lisans öğrencilerini dahil edilmesinin nedeni dijital şiddete maruz kalan öğrencilerin dijital şiddete karşı korunma/mücadele yöntemleri konusundaki okur yazarlıklarında, okudukları bölümün bir etkisi olup olmadığıdır.

Özetlenen uluslararası raporlar ve akademik çalışmalar ve sorunsallaştırmalara dayanarak bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1.4. Araştırma Soruları

1.4.1. Üniversite Öğrencileri Arasında Dijital Şiddete Maruz Kalma Yaygınlığı:

Araştırma sorusu 1a: Üniversite öğrencileri arasında dijital şiddete maruz kalma yaygınlığı ne orandadır?

Araştırma sorusu 1b: Bu oran cinsiyet ve üniversitede okunan bölüme göre farklılık göstermekte midir?

1.4.2. Dijital Şiddetin Sık Rastlandığı Medya Platformları:

Araştırma sorusu 2a: Hangi sosyal mecralardan dijital şiddete daha çok maruz kalınmaktadır?

Araştırma sorusu 2b: Bu platformlar cinsiyet ve üniversitede okunan bölüme göre farklılık göstermekte midir?

1.4.3. Maruz Kalınan Dijital Şiddet Türleri ve Nedenleri:

Araştırma sorusu 3: Üniversite öğrencileri hangi tür (siber takip, siber taciz vs) dijital şiddete maruz kalmaktadırlar?

Araştırma sorusu 4a: Dijital şiddete hangi özellikleri (cinsiyet, siyasi görüş vs.) nedeniyle maruz kalmaktadırlar?

Araştırma sorusu 4b: Bu şiddet türleri ve nedenleri cinsiyet ve üniversitede okunan bölüme göre farklılık göstermekte midir?

1.4.4. Dijital Şiddet ile Mücadele Yöntemleri:

Araştırma sorusu 5a: Dijital şiddet ile mücadele yöntemlerinden hangilerini kullanırlar?

Araştırma sorusu 5b: Bu yöntemler cinsiyet ve üniversitede okunan bölüme göre farklılık göstermekte midir?

1.4.5. Dijital Şiddetti Önleme Yöntemlerinin Bilinirliği:

Araştırma sorusu 6a: Dijital şiddete karşı korunma ve sosyal medyada güvenliği sağlama yöntemleri konusunda bilinirlikleri ne düzeydedir?

Araştırma sorusu 6b: Bu bilinirlik düzeyleri cinsiyet ve üniversitede okunan bölüme göre farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma çevrim içi anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi hazırlanan anket paylaşım linki Kadir Has Üniversitesi lisans öğrencisi katılımcılara dağıtılmıştır. Öğrenciler bağlantıya erişim sağlayarak soruları cevaplandırmıştır. Katılımcılar üniversite genelindeki farklı fakülte ve bölümlerdeki lisans öğrencileri arasından seçilmiştir. Olasılıklı örneklem yöntemi değil olasılıklı olmayan örneklem tekniklerinden gelişigüzel/kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır (Semerci-Uyan & Erdoğan, 2021). Bu bağlamda, araştırmacıların üniversite genelindeki bağlantıları kullanılmış, fakülte sekreterlikleri üzerinden anket katılım bağlantısı öğrencilere eposta

ile dağıtılmış ve gönüllü olanlar ankete katılım sağlamıştır. Veri toplama Haziran-Ağustos 2023 ayları arasında Qualtrics anket yazılımı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Anketin ilk bölümü yaş, cinsiyet ve okudukları sınıf, fakülteyi ve yaşam tarzlarını kapsamaktadır. İkinci kısımda dijital şiddet deneyimine maruz kalıp kalmadığı, sıklığı, türleri sorulmuştur. Üçüncü kısımda dijital şiddete maruz kalındığında başvuru (çevrim içi, çevrim dışı) yöntemler ve nasıl etkilendikleri sorulmuştur. Son bölümde ise dijital mecralarda ve sosyal medya platformlarındaki güvenlik araçları hakkında haberdar olma ve bu araçların kullanım tutumları sorulmuştur.

2.1. Katılımcılar ve Anket Soruları

Çevrim içi ankete başlayıp tüm soruları cevaplandıran toplam 111 katılımcı vardır. Analizler bu örneklem sayısı üzerinden yapılmıştır. Anket akışı itibariyle genel sosyodemografik sorular, sosyal medya kullanım pratikleri, dijital şiddete maruz kalıp kalmama filtre sorusu ile devam etmiştir. Filtre sorusundan önce katılımcılara bir dijital şiddet tanımı sunulmuştur ve tanımı okuyup okumadıkları ayrı bir soru şeklinde sorulup teyit edilmiştir. Daha önce dijital şiddete maruz kaldığını belirten katılımcılara (n=37), bu deneyimleri hakkında detaylı sorular sorulmuştur. Bu sorular, dijital şiddete uğrama sıklığı, şiddete hangi medya platformları ve sosyal medya uygulamalarında maruz kalındığı, şiddetin nedenini nasıl gördükleri, şiddet sonrası duygusal olarak nasıl etkilendikleri ve şiddet sonrası mücadele yöntemlerinden oluşmaktadır. Daha önce dijital şiddete maruz kalmadığını söyleyen katılımcılar (n=53) ile cevap vermek istemeyenler (n=4) ve yaşayıp yaşamadığını bilmediğini beyan edenler (n= 17) ise dijital şiddetten korunma ve sosyal medya platformlarında güvenliklerini korumak için hangi yöntemlerden haberdar oldukları ile hangi yöntemleri kullandıkları sorularına yönlendirilmiştir. Bu soruları şiddete maruz kaldığını belirten katılımcılar da cevaplamıştır.

2.2. Etik Kurul İzni

Araştırmanın Etik Kurul izni, Kadir Üniversitesi Etik Kurulundan 10 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Üniversite Öğrencileri Arasında Dijital Şiddete Maruz Kalma Yaygınlığı ve Sıklığı

Birinci araştırma sorumu olan, üniversite öğrencileri örneklemimiz arasında, dijital şiddete maruz kalma oranı ve sıklığını belirlemek için,

dijital şiddet tanımını okuduktan sonra daha önce maruz kaldığını belirten katılımcıların tanımlayıcı istatistiklerini inceledik. Ankete katılan toplam 111 öğrenciden, 37'si (%33.3) dijital şiddete maruz kaldığını belirtirken, %47.7 (n=53) kalmadığını beyan etmiştir. Cevap vermek istemeyen (%3.6) ve bilmediğini ifade eden (%15.3) katılımcıların toplam sayısı ise 21'dir. Sadece bu bulgu ile sınırlı küçük örnekleminizin üçte birinin dijital şiddete maruz kaldığını söyleyebiliriz.

Kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında dijital şiddete maruz kalma oranına bakmak için ki kare testleri gerçekleştirilmiştir. Bu testler hem cevap vermek istemeyenler ve bilmiyorum şikkını işaretleyenler dahil olmak ve çıkartılmak üzere ayrı ayrı yapılmıştır. Her iki test sonucunda da kadın ile erkekler arasında dijital şiddete maruz kalma oranlarında istatistiki olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur ($p>0.05$). Dijital şiddete maruz kalma sorusuna "Evet" ve "Hayır" cevaplarını seçenler üzerinde yapılan karşılaştırmada kadınların %49'u (n=25) dijital şiddete maruz kaldığını belirtirken erkeklerin %30.8 (n=12)'i bu beyanda bulunmuştur. Bu iki oran büyüklük açısından birbirinden farklı görünse de istatistiki olarak anlamlı bir fark yoktur, fakat bu seviyeye yaklaşmaktadır ($p=0.081$).

Tablo 1.

Şimdiye kadar hiç dijital şiddete maruz kaldınız mı?

	N	%
Evet	37	%33.3
Hayır	53	%47.7
Cevap vermek istemiyorum	4	%3.6
Bilmiyorum	17	%15.3

Dijital şiddete maruz kalma sıklığına baktığımız zaman ise örneklemin %40.5 (n=15)'inin dijital şiddete çok nadir maruz kaldığını görürken, %37.8'i (n=14) ise nadiren maruz kaldığını belirtmiştir. Yine dijital şiddete maruz kalma sorusuna "Evet" ve "Hayır" diyen katılımcılar üzerinde ki kare testi gerçekleştirilip, kadın ve erkekler arasındaki şiddete maruz kalma sıklığı incelenmiştir. Kadınların %44 (n=11)'ü çok nadiren, %32 (n=8)'si nadiren dijital şiddete maruz kaldığını belirtirken erkeklerin %33.3 (n=15)'ü çok nadiren ve %50'si (n=14) nadiren dijital şiddete maruz kaldığını beyan etmiştir. Bu sonuçlar ise istatistiki olarak anlamlı değildir ($p>0.05$). İncelenen diğer değişkenlerden öğrencinin fakültesi, sosyal medyada zaman geçirme oranı gibi faktörler ile dijital şiddete maruz kalma sıklığı

karşılaştırıldığında, ki kare testleri yine istatistiki seviyede anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir ($p > 0.05$).

Tablo 2.

Dijital şiddete ne sıklıkta maruz kalıyorsunuz? (1- Çok nadir/ 5- Her zaman)

	N	%
Çok nadir	15	%40.5
2	14	%37.8
3	4	%10.8
4	3	%8.1
Her zaman	1	%2.7

3.2. Dijital Şiddetin Sık Rastlandığı Medya Platformları

Tablo 4'te, şiddet ile karşılaşılan medya platformlarının dağılımı verilmiştir. Dijital şiddete maruz kalınan medya platformlarına bakıldığında, gençlerin ve genel Türkiye popülasyonunun en fazla kullandığı Instagram'ın öne çıktığını görüyoruz. Dijital şiddete uğramış katılımcıların %78.4'ü Instagram üzerinden maruz kaldığını belirtirken, Twitter %48.6 ile Instagramı yakın takip etmektedir. Twitter'ın birbirini tanımayan insanların daha kolaylıkla anonim olarak iletişime geçebiliyor olması, genel kullanımının çok yüksek olmamasına rağmen dijital şiddetin cereyan ettiği önde gelen platformlardan olmasına neden olmuştur denebilir. Örneklemdeki her dört dijital şiddet madurundan birinin WhatsApp üzerinden buna maruz kaldığı ve Facebook'ta bu oranın %18.9 olduğunu görüyoruz. WhatsApp'ın daha ziyade birbirini çevrim dışında tanıyan kişiler arasında kullanıldığını düşünürsek dijital şiddetin birbirini tanıyan kişiler arasında da olduğunu söyleyebiliriz. Alan yazında dijital şiddet potansiyelinin yüksek olarak düşünüldüğü flört online tanışma uygulamalarında ise araştırmamıza katılan 3 (%8.1) şiddet maduru bu olumsuzluğu yaşamıştır. Gençlerin yoğun kullandığı ve şiddet açısından tehlike teşkil eden diğer bir platform tipi olan online oyunlarda ise yine görece düşük oranda (%10.8) katılımcının dijital şiddeti tecrübe ettiğini görüyoruz. Bu bağlamda, en çok kullanılan sosyal medya platformlarının dijital şiddeti önleme açısından siyasa yapımcıları ve platform sahipleri tarafından incelenmesi gerektiğini öne sürebiliriz.

Tablo 3.

Hangi platformlar üzerinden dijital şiddete uğruyorsunuz?

	N	%
Instagram	29	%78.4
Facebook	7	%18.9
WhatsApp	9	%24.3
Twitter (X)	18	%48.6
YouTube	1	%2.7
TikTok	1	%2.7
Snapchat	2	%5.4
Flört, arkadaş edinme uygulamaları	3	%8.1
Online oyunlar	4	%10.8
Telefon ile aranarak	1	%2.7
SMS	2	%5.4
LinkedIn	0	%0
Zoom, Teams gibi video konferans platformları	0	%0

Kadın ve erkek kullanıcılar arasında dijital şiddete maruz kalan platformların dağılımına baktığımızda, tek istatistiki anlamlı farklılığın flört/arkadaş edinme platformlarında olduğunu görüyoruz. Ki kare testi sonuçlarına göre, arkadaş edinme platformlarından dijital şiddete maruz kalan 3 kişinin tamamı erkektir, ($p < 0.05$).

Katılımcıların okudukları bölüme göre dijital şiddete maruz kalan platformlarda istatistiki olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p > 0.05$).

3.3. Maruz Kalınan Dijital Şiddet Türleri ve Nedenleri

Öğrencilerin maruz kaldıkları dijital şiddet tiplerini incelediğimizde, Tablo 4'teki gibi bir dağılımı görmekteyiz. Buna göre üniversiteli gençlerin en çok maruz kaldığı dijital şiddet tiplerinin hakaret (%81.1), tehdit (%43.2), yazılı, sesli, görüntülü taciz (%45.9), ısrarlı takip (%21.6) ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkek kullanıcılar arasında görülen şiddet türlerinin dağılımını incelediğimizde ise, üç farklı şiddet türü arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Dijital şiddete uğradığını söyleyen kadınların %72 ($n=18$)'si

hakarete uğramışken, erkeklerin %100 (n=12)'ü uğramıştır, ($p < 0.05$). İnternet ya da sosyal medya ortamında, tehdit edildiğini belirten 8 (%32) kadın öğrenci varken erkeklerin %66.7 (n=8)'si tehdite uğramıştır, ($p < 0.05$). Son olarak internet ya da sosyal medya platformlarında biri tarafından sürekli takip edilme, ısrarlı takibe uğrama oranları incelendiğinde erkeklerin hiç birinin bu çeşit şiddete maruz kalmadığı görülürken, kadınların %32'si (n=8) bu şekilde beyanda bulunmuştur, ($p < 0.05$). Bulgular, hem kadın hem de erkek üniversite öğrencilerinin dijital şiddete genel kategorisinde maduriyetlerinin benzer oranda olduğunu gösterse de, dijital şiddet tipleri incelendiğinde anlamlı farklılıklar olduğunun altını çizmektedir.

Öğrencilerin maruz kaldığı dijital şiddet tipleri ise okudukları fakülte ve bölüme göre farklılık göstermemektedir, ($p > 0.05$).

Tablo 4.

İnternet ya da sosyal medya ortamında aşağıdaki dijital şiddet eylemlerinden hangilerine maruz kaldınız?

	N	%
Hakaret	30	%81.1
Tehdit	16	%43.2
Yazılı, sesli, görüntülü taciz	17	%45.9
Biri tarafından sürekli takip edilme, ısrarlı takibe uğrama	8	%21.6
İzni olmadan hesaplarına erişim sağlanması	6	%16.2
Konum ve yer bildirilmeye zorlanmak	3	%8.1
Özel görüntülerin internet ve sosyal medyada paylaşılması	2	%5.4

Katılımcılara hangi özelliklerinden dolayı dijital şiddete maruz kaldıkları sorulmuştur. Tablo 5'te görüleceği üzere, dijital şiddete maruz kalan 37 üniversite öğrencisi katılımcıdan 14'ü (%37.8) en çok cinsiyetinden ötürü dijital şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu oran en sık belirtilen şiddet nedenidir. Onu, fiziksel görüşleri (n=8), siyasi görüşleri (n=7) ve cinsel yönelimleri (n=3) izlemektedir.

Kadın ve erkek katılımcılar arasında dijital şiddete maruz kalma nedenlerini ki kare testi ile incelediğimizde, istatistiki anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0.012$). Cinsiyetinden ötürü dijital şiddete maruz kaldığını belirten 13

(%52) kadın üniversite öğrencisi varken, bu sayı erkekler arasında sadece 1 (%8.3)'dir, ($p < 0.05$). Buna karşılık, 2 erkek dini görüş/mezhebi yüzünden, 3 erkek de cinsel yönelimi nedeniyle dijital şiddete maruz kaldığını belirtse de bu şiddet nedenleri kadınlarda 0'dır, ($p < 0.05$).

Okudukları bölüme göre dijital şiddet nedenleri ki-kare testleri ile kıyaslandığında öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 5.

Hangi özelliğizden dolayı dijital şiddete maruz kaldığınızı düşünüyorsunuz?

	N	%
Cinsiyetimden ötürü	14	37.8%
Siyasi görüşümden ötürü	7	18.9%
Fiziksel özelliklerimden ötürü	8	21.6%
Yaşımdan ötürü	1	2.7%
Etnik kimliğimden ötürü	2	5.4%
Dini görüş/mezhebimden ötürü	2	5.4%
Cinsel yönelimimden ötürü	3	8.1%

3.4. Dijital Şiddet ile Mücadelede Kullanılan Yöntemlerinin

Katılımcılardan dijital şiddete maruz kaldığını belirtenlere, şiddetle mücadele etmek için hangi yöntemlere başvurduklarını sorduk. Tablo 6, başvuru yapılan mücadele yöntemlerinin dağılımını özetlemektedir. Tüm örneklem arasında üniversite öğrencilerinin en sık başvurduğu dijital şiddetle mücadele yöntemlerinin başında kişiyi bloklama/engelleme (%75.7) ve uygulama içinde şikayet etme (%56.8) olduğu görülmektedir. Bu yöntemlerin ardından, 9 (%24.3) katılımcının şiddetle mücadele etmek için arkadaşlarından destek aldığı ve 7'sinin (%18.9) erkan görüntüsü aldığı bulunmuştur. Bunlara karşın, dijital şiddete maruz kalmış katılımcıların yaklaşık beşte biri (%18.9) ise hiçbir şey yapmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, üniversite öğrencileri arasında dijital şiddetle mücadelenin bir çok farklı tipinin bilinmesine rağmen bu toplum kesiminin önemli bir kısmının mücadele için hiçbir şey yapmadığı anlamına gelebilir.

Tablo 6.

İnternet ya da sosyal medyada dijital şiddete maruz kaldığınızda aşağıdakilerden hangilerini yapıyorsunuz?

	N	%
Blokluyorum/engelliyorum	28	%75.7
Uygulama içinde şikayet ediyorum/bildiriyorum	21	%56.8
Ekran görüntüsü alıyorum	7	%18.9
Hiçbir şey yapmıyorum	7	%18.9
İnternet ve sosyal medya güvenlik ayarlarını gözden geçiriyorum	6	%16.2
Polise bildiriyorum	1	%2.7
Ailemle paylaşıyorum	5	%13.5
Hukuki yollara başvuruyorum	2	%5.4
Sivil toplum kuruluşlarından destek alıyorum	0	%0
Psikolojik destek alıyorum	3	%8.1
Üniversiteden destek alıyorum	1	%2.7
Arkadaşımdan destek alıyorum	9	%24.3
İfşa ediyorum (Hashtag oluşturma vb.)	3	%8.1

Kullanılan mücadele yöntemleri kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında test edildiğinde, ki kare testi sonuçları, bir yöntem dışında herhangi bir istatistikî anlamlı farklılaşma bulmamıştır ($p>0.05$). Kadın ve erkek katılımcılar arasında, arkadaştan yardım alma mücadele yöntemi ise anlamlı olarak farklılık göstermektedir: Kadın katılımcıların yalnızca 3'ü (%12) arkadaşlarından yardım alırken, erkeklerin %50'si arkadaşlarından yardım almaktadır ($p<0.05$). Bu farklılık, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin üniversite öğrencileri arasında dijital şiddet ile mücadele yöntemlerine yansımadağı anlamına gelebilir. Ya da dijital şiddeti arkadaşları ile paylaşmakta kadınların daha çekimsiz olmaları ve bu da da toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizliklere yorulabilir.

3.5. Dijital Şiddeti Önleme ve Sosyal Medya Güvenliği Yöntemlerinin Bilinirliği

Son olarak, daha önce dijital şiddete maruz kalmış ve kalmamış tüm katılımcılar arasında tespit etmeye çalıştığımız dijital şiddeti önleme

ve korunma yöntemlerinin bilinirliği ve kullanılması ile sosyal medya platformlarında güvenliklerini koruma yöntemlerinden haberdar olma ve kullanma değişkenlerinin genel tanımlayıcı istatistiklerine bakalım. Tablo 7 dijital şiddetten korunma yöntemleri arasında haberdar olunanlarının dağılımını göstermektedir. Bulgular üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun parola güvenliği (%82.0), cihaz güvenliği (%68.5), e-posta güvenliği (%67.6) ve sosyal medya platformu güvenliğinden (%67.6) haberdar olduğunu göstermektedir. Kadın ve erkek kullanıcılar arasında ise herhangi bir korunma ve mücadele yöntemi açısından istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p > 0.05$).

Tablo 7.

Dijital şiddetten korunma ve mücadele yöntemlerinden hangilerinden haberdarsınız?

	N	%
Cihaz güvenliği	76	%68.5
Parola güvenliği	91	%82.0
Wi-fi güvenliği	68	%61.3
Sosyal medya platformu güvenliği	75	%67.6
E-posta güvenliği	75	%67.6
Mesajlaşma güvenliği	53	%47.7
Arama motoru güvenliği	49	%44.1
Metaveri güvenliği	20	%18.0
Bulut güvenliği	43	%38.7
Hiçbirinden haberdar değilim	11	%9.9

Tablo 8 ise üniversite öğrencilerinin bu yöntemleri kullanma dağılımlarını özetler. Korunma yöntemlerinin kullanımlarının, yöntemlerin bilinirlik oranları ile paralel oldukları görülmektedir. En popüler dijital şiddetten korunma ve mücadele yöntemlerinin, parola güvenliği (%80.2), cihaz güvenliği (%66.7), sosyal medya platformu güvenliği (%59.5) ve e-posta güvenliğidir (%58.6). Yapılan ki kare testleriyle kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında dijital şiddetten korunma yöntemlerinin kullanımı arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bir yöntem dışında kadın ve erkek kullanıcıların araştırılan korunma yöntemlerini benzer yoğunluklarda kullandıkları belirlenmiştir. Yalnızca, metaveri güvenliğinde farklılaşma

bulunmuştur: 3 kadın katılımcı (%4.6) kullanıyor olmasına karşın 8 erkek katılımcı (%17.4) bu yöntemi kullanmaktadır ($p < 0.05$).

Tablo 8.

Dijital şiddetten korunma ve mücadele yöntemlerinden hangilerini kullanıyorsunuz?

	N	%
Cihaz güvenliği	74	%66.7
Parola güvenliği	89	%80.2
Sosyal medya platformu güvenliği	66	%59.5
E-posta güvenliği	65	%58.6
Mesajlaşma güvenliği	41	%36.9
Arama motoru güvenliği	32	%28.8
Wi-fi güvenliği	51	%45.9
Metaveri güvenliği	11	%9.9
Bulut güvenliği	32	%28.8
Hiç birini kullanmıyorum	15	%13.5

Sosyal medya özelinde haberdar olunan ve kullanılan güvenlik yöntemlerinin dağılımı Tablo 9'da verilirken, Tablo 10 bu yöntemlerin kullanımını özetlemektedir. Genel olarak bakıldığında, sosyal medya platformlarında güvenliği koruma yöntemlerinin bilinirliği ve kullanım oranları, dijital şiddetten korunma yöntemlerinininkinden daha fazladır. En fazla bilinen ve kullanılan sosyal medya platform güvenliği yöntemlerinin başında iki adımlı doğrulama, uçtan uca şifreleme, kullanıcı/hesap şikayet etme, özel bilgilerin gizliliğini koruma ve engelleme gelmektedir.

Kadın ve erkek kullanıcılar arasında sosyal medya platformlarında güvenliği koruma yöntemleri farkındalığı konusunda istatistiki anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Kadın ve erkek kullanıcılar arasında sosyal medya güvenliği yöntemlerinin kullanım oranları karşılaştırıldığında ise, ki kare testleri yalnızca engelleme yönteminde farklılaşma olduğunu göstermektedir. Kadın üniversite öğrencilerinin %87.7'si ($n=57$) bu yöntemi kullanırken erkeklerin %67.4'ü ($n=31$) kullanmaktadır.

Tablo 9.

Sosyal medya platformlarında güvenliğinizi korumak için aşağıdaki yöntemlerden hangilerinden haberdarsınız?

	N	%
İki adımlı doğrulama	105	%94.6
Uçtan uça şifreleme	95	%85.6
Özel bilgilerin (doğum tarihi, adres vs) gizliliği	89	%80.2
Özel bilgilerin (doğum tarihi, adres vs) gizliliği	89	%80.2
Kısıtlı mod/gizlilik modu oluşturma	69	%62.2
Ayarlarda sınırlamalar (etiketlenmeye izin vermeme, özel hesap)	80	%72.1
İçerik şikayet etme	85	%76.6
Kullanıcı/hesap şikayet etme	95	%85.6
Engelleme	93	%83.8
Hiçbiri	3	%2.7

Tablo 10.

Sosyal medya platformlarında güvenliğinizi korumak için aşağıdaki yöntemlerden hangilerini kullanıyorsunuz?

	N	%
İki adımlı doğrulama	101	%91.0
Uçtan uça şifreleme	92	%82.9
Özel bilgilerin (doğum tarihi, adres vs) gizliliği	75	%67.6
Kısıtlı mod/gizlilik modu oluşturma	53	%47.7
Ayarlarda sınırlamalar (etiketlenmeye izin vermeme, özel hesap)	72	%64.9
İçerik şikayet etme	79	%71.2
Kullanıcı/hesap şikayet etme	87	%78.4
Engelleme	88	%79.3
Hiçbiri	2	%1.8

4. SONUÇ

Kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında dijital şiddete maruz kalma tecrübesi ve sıklığında istatistiki olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Dijital şiddet ile mücadele yöntemlerinde görece küçük farklılıklar vardır. Dijital şiddetten korunma yöntemlerinden haberdar olma anlamında meta veri güvenliği yöntemi dışında kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Sosyal medya platformlarında güvenliği sağlama yöntemleri bilinirliği ve kullanımı dijital şiddetten koruma ve mücadele yöntemlerinden genel olarak daha yüksektir. En fazla bilinen sosyal medya güvenlik yöntemleri iki adımlı doğrulama, uçtan uça şifreleme, kullanıcı/hesap şikayet etme, özel bilgilerin gizliliğini koruma ve engelleme gelmektedir. Kadın ve erkek öğrenciler arasında sosyal medya güvenliğini kullanma açısından sadece engelleme yönteminin kadınlar tarafından daha yaygın kullanıldığı bulunmuştur. Bu da kadın öğrencilerin cinsiyet eşitsizliği temelli güvenlik kaygıları nedeniyle diğer kullanıcıları daha sık engelleme yöntemine başvurabilmeleri anlamına gelebilir. Bununla birlikte kadın ve erkek üniversite öğrencileri arasında dijital şiddet ile mücadele, önleme ve sosyal medya platformlarında güvenliği sağlama yöntemleri bilinirliği ve kullanımı açısından ciddi farklılaşmaların olmayışı, genel itibariyle en azından İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde okuyan 18-23 yaş arasındaki öğrencilerin dijital medya okur yazarlık seviyelerinin düşük olmadığını göstermektedir. Bununla genel dijital şiddet ile mücadele ve güvenliği koruma yöntemleri farkındalık ve kullanım oranlarının yükselişi umut vericidir.

4.1. Araştırmanın sınırlılıkları ve gelecek araştırmalar

Kolayda örneklem yöntemi kullanıldığı için araştırmanın bulgularını Kadir Has Üniversitesi lisans öğrencilerine ya da Türkiye'de okuyan üniversite öğrencilerine genellemek mümkün değildir. Buna ek olarak küçük örneklem sayısı, sonuçları genellemeyi imkansız kılmaktadır. Bunlara karşın, bu çalışmanın bulguları olasılıklı örnekleme teknikleri kullanılarak yapılacak araştırmalar için yön gösterici olacaktır. Ek olarak, niteliksel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşmeler ile anket yöntemi ile cevaplanması zor olan dijital şiddet tecrübeleri soruları detaylı bir şekilde incelenebilir.

Referanslar

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV Ulusal Eylem Planı 2021-2025 (2021). Ankara <https://www.aile.gov.tr/media/87064/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plan-2021-2025.pdf>
- Akdemir, A. (2022). Kadınlara Yönelik Siber Ortamda Gerçekleştirilen Şiddet Fiilleri Ve Faillerinin Tipolojisine Yönelik Fenomenolojik Bir Çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 387 - 422. 10.33717/Deuhfd.1089754
- Flynn, A., Powell, A. ve Hinde, S. (2023) Policing technology-facilitated abuse, *Policing and Society*, 33:5, 575-592, DOI: 10.1080/10439463.2022.2159400
- Barındık, G. (2021). Dijitalleşen medya ve yarattığı yeni şiddet alanı: Dijital şiddet [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Basar D., Sakallı N. (2021). Israrlı Takip: Tanımı ve Sosyal Psikolojik Değişkenler ile İlişkileri . *Türk Psikoloji Yazıları*, 24(47), 22 - 36. 10.31828/tpy1301996120201119m000030
- Cebecioglu, G. ve Altıparmak, İ. B. (2017). Dijital Şiddet: Sosyal Paylaşım Ağları Üzerine Bir Araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 423-431.
- Economist Intelligence Unit. (2021). Measuring the prevalence of online violence against women. Available at: <https://onlineviolencewomen.eiu.com/>
- Oğuz Özgür H, Özkul M (2023). Dijital Şiddetle Mücadele Yöntemlerine Dair Bir Araştırma. *Neşebir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Şbe Dergisi*, 13(3), 1541 - 1560. 10.30783/Nevsosbilen.1276460
- Oğuz Özgür, H., Özkul, M. (2023). Dijital şiddeti farklı kuşakların anlatıları üzerinden okumak. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 356-373. <https://doi.org/10.52642/susbed.1289590>
- UN Women. (Ekim 2020). Online violence against women in Asia. A multicountry Study. <https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEAsia/Docs/Publications/2020/12/ap-ICT-VAWG-report-7Dec20.pdf>
- Plan International (2020). Free to Be Online? Girls' and young women's experiences of online harassment. Available at: <https://plan-international.org/publications/freetobeonline>
- Şener, G. ve Abıncık, N. (2021). Türkiye'de Dijital Şiddet Araştırması 2021. TBİD. <https://dijitalsiddet.org/dijital-siddet-raporu/>
- Şener, G., Dirini, İ., Temur, N., Ahi, Ş., Uyamık, Ş., Özarslan, Z. (2022). Cinsiyetçi Dijital Şiddetle Mücadele Rehberi. İkinci Baskı. İstanbul. <https://alternatifbilisim.org/cinsiyetci-dijital-siddetle-mucadele-rehberi-guncellendi/>

- UN Women, (2021). Technology-facilitated Violence against Women: Towards a common definition. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-03/Expert-Group-Meeting-report-Technology-facilitated-violence-against-women-en.pdf>
- UN Women. (2022). Stepping Up Action to Prevent and Respond to Online and ICT-Facilitated Violence against Women and Girls. Expert Meeting Report.(10-13 Ekim 2022) https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-12/OP.6_UN%20Women.pdf
- UNFPA. (Aralık 2021). Making All Spaces Safe. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA-TFGBV-Making%20All%20Spaces%20Safe.pdf>.
- UNFPA. (Kasım, 2021). Reporting Tip sheet on Digital Violence: A practical reference guide for journalists and media. <https://www.unfpa.org/resources/digital-violence-tip-sheet-for-journalists>
- UN Women, (ty). Frequently asked questions: Tech-facilitated gender-based violence. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/tech-facilitated-gender-based-violence>
- Vogels, Emily A. (2021). The State of Online Harassment. Pew Research Center. (13 Ocak 2021). <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment>
- Woodlock, D., Bentley, K., vd., (2020). Second national survey of technology abuse and domestic violence in Australia. *Canberra: WESNET*. Available from: <https://wesnet.org.au/wp-content/uploads/sites/3/2020/11/Wesnet-2020-2nd-National-Survey-Report-72pp-A4-FINAL.pdf> [Erişim 17 Haziran 2022]. [Google Scholar]